

บทบาทของหมอดูที่ส่งเสริมศรัทธาของพุทธศาสนิกชน

The Role of Fortune-Tellers to Affecting the Faith Promotion of Buddhists

¹ธัญญ์วิมลน์ เณรจาที และ²ชมพูนุช ช้างเจริญ

¹Thatavimont Naanjate and ²Chompoonuch Changcharoen

^{1,2}บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

^{1,2}Graduate School, Mahamakut Buddhist University.

¹Corresponding Author's Email: Tong.nualchan@hotmail.com

Received: August 5, 2025; **Revised:** December 16, 2025; **Accepted:** December 18, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหมอดู 2) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมของหมอดูที่ส่งเสริมศรัทธาของพุทธศาสนิกชน 3) เพื่อนำเสนอบทบาทของหมอดูที่ส่งเสริมศรัทธาของพุทธศาสนิกชน โดยงานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเอกสาร โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎก และเอกสารทุติยภูมิ ได้แก่ คัมภีร์อรรถกถา ฯลฯ เอกสารตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึกจำนวน 17 รูป/คน และนำเสนอด้วยการวิเคราะห์แบบอุปนัยและเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า หมอดูเป็นศาสตร์ที่ขาดหลักฐานเชิงประจักษ์ทางวิทยาศาสตร์ แต่ยังคงมีความสำคัญในฐานะที่พึ่งทางใจของผู้คน โดยเฉพาะกลุ่มของคนรุ่นใหม่ หมอดูที่มีจรรยาบรรณและยึดหลักธรรม เช่น สัมมาทิฐิ สัมมาวาจา และสัมมาอาชีวะ สามารถชี้แนะแนวทางชีวิตที่เป็นประโยชน์และมีคุณธรรมแก่ผู้มาขอคำปรึกษา ในขณะเดียวกัน การส่งเสริมศรัทธาในพระพุทธศาสนาผ่านหมอดูมุ่งเน้นการสร้างความเข้าใจในศรัทธา 4 ได้แก่ ความเชื่อในกรรม ผลของกรรม สัตว์มีกรรมเป็นของตน และการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า หมอดูที่เข้าใจหลักกรรมสามารถเปลี่ยนมุมมองของผู้ฟังจากการยึดติดกับโชคชะตา ไปสู่การตระหนักในเหตุและผลแห่งการกระทำของตน ส่งผลให้เกิดแรงผลักดันในการดำเนินชีวิตอย่างมีสติ ศีลธรรม และปัญญา หมอดูจึงมีบทบาทในฐานะครูทางธรรม ที่เสริมสร้างศรัทธาและปัญญาแก่พุทธศาสนิกชน ผ่านการพยากรณ์ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักธรรมอันเป็นแนวทางสู่ ความเข้าใจที่ถูกต้อง และการปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: บทบาทหมอดู; ศรัทธา; พุทธศาสนิกชน

Abstract

This research article aims to: 1) study theoretical concepts related to fortune tellers 2) examine the Buddhist principles upheld by fortune tellers that help foster faith among Buddhists and 3) present the role of fortune tellers in promoting Buddhist faith. This research employs a qualitative documentary research methodology, analyzing both primary sources such as the Pali Canon and secondary sources, including commentarial literature, scholarly texts, and relevant research studies. Additionally, in-depth interviews were conducted with 17

monks/individuals. The findings are presented through inductive analysis and content analysis. The research results found that Fortune telling is a discipline that lacks empirical scientific evidence, yet it remains significant as a source of emotional support for many people, particularly among younger generations. Fortune tellers who uphold ethical standards and adhere to Buddhist principles such as Right View (Sammā Ditṭhi), Right Speech (Sammā Vācā), and Right Livelihood (Sammā Ājīva) can offer meaningful and morally sound guidance to those who seek their advice. At the same time, promoting faith in Buddhism through fortune telling focuses on cultivating an understanding of the Four Aspects of Faith (Saddhā): belief in karma, the consequences of karma, that beings are the owners of their karma, and the enlightenment of the Buddha. Fortune tellers who understand the law of karma can shift the listener's perspective from a passive reliance on fate to a conscious awareness of cause and effect in their actions. This shift encourages individuals to live with mindfulness, morality, and wisdom. Therefore, fortune tellers can play the role of spiritual teachers who nurture both faith and wisdom in Buddhist followers through predictions grounded in Dhamma principles, guiding them toward right understanding and sustained liberation from suffering.

Keywords: The Role of Fortune-Tellers; Faith; Buddhists

บทนำ

หมอดูมีบทบาทสำคัญในหลายสังคม โดยเฉพาะในเรื่องของการให้คำปรึกษาและการให้คำแนะนำที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจในชีวิต ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความรัก การงาน สุขภาพ หรือแม้แต่โชคชะตา ในบางวัฒนธรรม หมอดูได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้ที่สามารถทำนายอนาคตหรือช่วยแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตได้ บทบาทของหมอดูจึงไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่การทำนายเท่านั้น แต่ยังเป็นการให้คำแนะนำเพื่อช่วยให้ผู้คนรับมือกับความไม่แน่นอนของชีวิต หรือแม้กระทั่งการเพิ่มความมั่นใจในการตัดสินใจต่าง ๆ ฉะนั้น หมอดู จึงหมายถึงนักพยากรณ์ที่มีความเชี่ยวชาญในหลักพยากรณ์ศาสตร์ ในภาษาบาลีเรียกหมอดูว่า “เนมิตตะ” แปลว่า นักพยากรณ์ (พระไตรปิฎกและอรรถกถา ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย: อัง.ปญจก.อ. (ไทย); 03/439) และในภาษาบาลีเรียกเรียกศาสตร์แห่งการพยากรณ์ว่า “วตฺถุวิชชา” แปลว่า วิชาหมอดู (พระไตรปิฎกและอรรถกถา ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย: ที.สี.อ. (ไทย); 01/224)

ปัจจุบันมนุษย์มีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสุดที่จะพรรณนาได้ โหราศาสตร์อาจจะไม่มีความจำเป็นนั้น เป็นเรื่องที่ผิดคาด เพราะยังโลกมีวิวัฒนาการมากขึ้นเท่าใด วิธีชีวิตของมนุษย์ยังสลับซับซ้อนมากขึ้นทวีคูณ มีสภาพปัญหา และมีความเครียดในหลายด้าน เช่น ภาวะเศรษฐกิจที่ไม่แน่นอน ข้าวยากหามาแพง สงครามระหว่างประเทศ ปัญหาเรื่องสุขภาพโรคภัยไข้เจ็บ ปัญหาความรัก ปัญหาเรื่องการทำงาน ตกงาน ด้วยความเครียดและภาวะวิกฤตทางด้านจิตใจเพิ่มขึ้น ส่งผลให้ผู้คนมีความรู้สึกเหงา ขาดที่พึ่ง ทำให้มีความต้องการความสัมพันธ์ที่ดีและความเชื่อมั่นจากผู้อื่นมากขึ้น ผู้คนจึงมองหาที่ปรึกษาหรือการสนับสนุนการช่วยเหลือจากผู้อื่น ดังงานวิจัยของผู้ที่ใช้บริการตรวจดวงชะตาราศีจากโหราจารย์หรือหมอดู เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย ฐานะทางเศรษฐกิจระดับปานกลาง การศึกษาระดับปริญญาตรีมากที่สุด เรื่องที่นิยมถามกันมากมี 4 เรื่อง ได้แก่ เรื่องความรักรวมถึงปัญหาครอบครัว เรื่องการงาน เรื่องการศึกษา และเรื่องการเจ็บป่วย (พิไลรัตน์ รุจิณชัยกุล, 2524)

จึงเห็นได้ว่าวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมไทยปัจจุบัน มักเป็นไปตามความเชื่อต่าง ๆ มากกว่าการใช้สติปัญญา ซึ่งมีแนวโน้มทวีจำนวนมากขึ้นตามลำดับ ค่านิยมและสังคมเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ขาดความเข้าใจในหลักการพึ่งพาตนเอง ตามที่พระพุทธศาสนาได้มีคำสอนไว้ว่า อตตา หิ อตตโน นาโถ โก หิ นาโถ ปโรสียา อตตนา หิ สุทนต์น นาถิ ลภติ ทูลลภิ แปลว่า ตนแลเป็นที่พึ่งของตน บุคคลอื่นใครเล่าพึ่ง เป็นที่พึ่งได้ เพราะบุคคลมีตนฝึกฝนดีแล้ว ย่อมได้ ที่พึ่งที่บุคคลได้โดยยาก (พระไตรปิฎกและอรรถกถา ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย: พุ.ธ. (ไทย); 42/22186)

พระพุทธศาสนามีหลักการคิดพิจารณา ซึ่งพระพุทธศาสนาได้ชื่อว่าเป็นศาสนาแห่งเหตุผล มีระบบความเชื่อตั้งอยู่บนรากฐานแห่งปัญญา ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล เรียกว่า ศรัทธา 4 ประกอบด้วย 1) กัมมสัทธา เชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม เชื่อว่าเมื่อมีเจตนาในการกระทำย่อมส่งผลให้เกิดเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วแก่ผู้กระทำ 2) วิปากสัทธา เชื่อผลของกรรม เชื่อว่าการกระทำแล้วย่อมมีผล 3) กัมมัสสกตาสัทธา เชื่อว่าแต่ละสัตว์บุคคลมีกรรมเป็นของของตน จักต้องเสวยวิบากตามกรรมที่ตนกระทำ 4) ตถาคตโพธิสัทธา เชื่อมั่นในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า พระองค์ผู้ตรัสธรรม บัญญัติวินัยไว้ดีแล้ว หากฝึกฝนตนเองให้ปฏิบัติดีตาม ย่อมนำไปสู่การหลุดพ้นจากทุกข์ได้ (พระไตรปิฎกและอรรถกถา ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย: ส.ม. (ไทย); 14/322-329) พระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญที่จะคอยช่วยไม่ให้พุทธศาสนิกชนทั่วไปมีความเชื่อในเรื่องของโหราศาสตร์แบบงมงาย นำไปสู่ความเสียหาย จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษา ดังนั้น เรื่องของความเชื่อหรือความศรัทธา มีความจำเป็นต้องใช้เหตุผลในการเชื่อและปฏิบัติ ซึ่งในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงสอนให้พุทธศาสนิกชนมีความเห็นถูกต้อง คือความเข้าใจทุกข์ สาเหตุของทุกข์ การดับทุกข์ และวิถีการดำเนินชีวิตให้ถึงการดับทุกข์ เป้าหมายคือการใช้ชีวิตให้ดีขึ้นด้วยการลดความเสียหายให้กับตนเอง ผู้อื่นและโลกให้เหลือน้อยที่สุด เป้าหมายคือสัมผัสประสบการณ์ต่าง ๆ ดังที่มันเป็นโดยไม่ต้องเพิ่มเงื่อนไขเบื้องต้น อคติ หรือการบิดเบือนใด ๆ (อาร์นี โคแซค, 2567)

จากข้อมูลดังกล่าวมานั้น บทบาทของหมอดูจึงมีความสำคัญกับการส่งเสริมศรัทธาของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย ช่วยในการสร้างสมดุลในชีวิตและความสุขในทางจิตใจของบุคคลได้ จึงเกิดความศรัทธาในตัวหมอดูหรือนักโหราศาสตร์ ผู้มีวิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการวิจัย เรื่อง “บทบาทของหมอดูกับการส่งเสริมศรัทธาของพุทธศาสนิกชน” เพื่อจะได้ทราบแนวทางการพัฒนาบทบาทของหมอดู การประพฤติปฏิบัติกรรมดีให้ถูกต้องและดีงาม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหมอดู
2. เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมของหมอดูที่ส่งเสริมศรัทธาของพุทธศาสนิกชน
3. เพื่อนำเสนอบทบาทของหมอดูที่ส่งเสริมศรัทธาของพุทธศาสนิกชน

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบวิจัยเอกสาร (Documentary Qualitative Research) ซึ่งมุ่งศึกษาข้อมูลจากเอกสารการสัมภาษณ์ โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหา/เอกสาร/แนวคิดทฤษฎี/กฎระเบียบ (Documentary Study) ดังนี้

1. ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหมอดู มีวิธีการดำเนินการวิจัย ได้แก่ 1) ศึกษาค้นคว้าแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหมอดู จากชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources คือ คัมภีร์พระไตรปิฎกและเอกสารพุทฺธยภูมิ จากเอกสาร อรรถกถา ฎีกา และปกรณ์พิเศษ ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาจาก คัมภีร์ในพระพุทธศาสนา เพื่อให้ได้ ความหมายความสำคัญเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหมอดู 2) วิเคราะห์เนื้อหาเรื่องแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับ หมอดู ทั้งจากคัมภีร์หลัก และ เอกสารชั้นพุทฺธยภูมิ ได้แก่ ตำรา หนังสือ งานวิจัยและบทความวิจัย เพื่อประมวลให้เห็นลักษณะแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหมอดู

2. ศึกษาหลักพุทธธรรมของหมอดูที่ส่งเสริมศรัทธาของพุทธศาสนิกชน ได้แก่ 1) ศึกษาหลักพุทธธรรม ของหมอดู 2) ศึกษาค้นคว้าแนวทางส่งเสริมศรัทธาของพุทธศาสนิกชนด้วยหลักพุทธธรรม

ขั้นตอนที่ 2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ/กลุ่มประเภทประชากร (Key Informant) ได้แก่ การออกแบบ สัมภาษณ์เชิงลึก (In – depth interview) อย่างมีโครงสร้างจากผู้ให้ข้อมูล สำคัญด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Contents Analysis) โดยกำหนดผู้ทรงคุณวุฒิออกเป็น 3 ด้าน จำนวน 17 รูป/คน คือ

2.1 ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 6 รูป/คน

2.2 ผู้ทรงคุณวุฒิด้านหมอดู หรือนักโหราศาสตร์มืออาชีพ จำนวน 6 คน

2.3 พุทธศาสนิกชนผู้ใช้บริการดูดวง จำนวน 5 คน

ขั้นตอนที่ 3 การรวบรวมข้อมูล/การตรวจสอบข้อมูล โดยการนำข้อมูลที่ได้ศึกษาเอกสาร พร้อมทั้ง คำตอบของผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 17 รูป/คน มาเรียบเรียงเขียนในเชิงพรรณนาให้สอดคล้องกับรูปแบบคู่มือ การเขียนของวิทยานิพนธ์ และ เป็นไปตามระเบียบวิธีวิจัย เพื่อนำเสนอแนวทางการปฏิบัติบทบาทของหมอดูที่ ส่งเสริมศรัทธาของพุทธศาสนิกชน

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล/จัดกลุ่ม/หมวดหมู่/เปรียบเทียบ/จัดระบบ/เรียงลำดับเชื่อมโยง โดย การวิเคราะห์ สังเคราะห์บทบาทของหมอดูที่ส่งเสริมศรัทธาของพุทธศาสนิกชน โดยใช้วิธีวิเคราะห์เชิงเนื้อหาที่ ได้จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และข้อที่ 2 เพื่อตอบประเด็นของโจทย์วิจัย ดังนี้

1. บทบาทของหมอดูในบริบทสังคมปัจจุบัน

2. การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการส่งเสริมศรัทธาของหมอดู

3. นำเสนอบทบาทของหมอดูที่ส่งเสริมศรัทธาของพุทธศาสนิกชน

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัย และวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารชั้นปฐมภูมิ จากคัมภีร์พระไตรปิฎก และข้อมูลเอกสารชั้นทุติยภูมิ จากคัมภีร์อรรถกถา ฯลฯ หนังสือตำราบทความวิชาการต่าง ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงบทสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 17 รูป/คน เพื่อตอบวัตถุประสงค์ ซึ่งผลการวิจัยสามารถสรุปได้ ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหมอดู

การศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหมอดู พบว่า ศาสตร์วิชาหมอดู หรือการพยากรณ์มีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนาน ในการใช้เป็นเครื่องมือจัดการกับความไม่แน่นอนของชีวิต และเสริมสร้างความมั่นคงทางจิตใจ ผ่านการผสมผสานศาสตร์การพยากรณ์หลากหลายแขนง เช่น วิชาการพยากรณ์ โดยถืออำนาจของดวงดาวเป็นเกณฑ์ (Astrology) และตัวของหมอดูเองยังเปรียบเสมือนที่ปรึกษาให้คำแนะนำต่อผู้เข้ารับการทำนาย ซึ่งจะเห็นได้ว่า ผู้เข้ารับการทำนายบางบุคคลเชื่อใจหมอดูเป็นอย่างมาก หมอดูจึงจำเป็นต้องเป็นผู้มีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ของตน เนื่องด้วยเมื่อว่ากันตามเหตุผลแล้ว ศาสตร์วิชาหมอดูยังไม่ได้รับการพิสูจน์ด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์อย่างสมบูรณ์ว่า การทำนายสิ่งต่าง ๆ มีความถูกต้องและเป็นจริงตามนั้น 100 เปอร์เซ็นต์ ฉะนั้น จรรยาบรรณจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งโดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำหลักพุทธธรรม เช่น สัมมาทิฐิ สัมมาวาจา และสัมมาอาชีวะ มาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติของวิชาชีพหมอดู เพื่อให้ผู้เข้ารับการทำนายได้รับคำแนะนำที่ถูกต้อง เป็นธรรม นำไปปฏิบัติได้จริง ถึงแม้ว่า ศาสตร์วิชาหมอดูจะถูกมองว่าขาดหลักฐานเชิงประจักษ์เมื่อเทียบกับวิทยาศาสตร์ และไม่สามารถนำไปสู่การค้นพบทุกข้อเท็จจริงตามหลักพระพุทธศาสนาได้ แต่ถ้าหมอดูปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณ และตามหลักธรรมต่อไปนี้ หมอดูก็ยังคงขึ้นชื่อว่า มีบทบาทสำคัญในสังคมไทยในฐานะที่พึ่งทางใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่แสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาชีวิตจากปัญหาในปัจจุบัน ความกลัวและความกังวลต่ออนาคต

2. หลักพุทธธรรมของหมอดูที่ส่งเสริมศรัทธาของพุทธศาสนิกชน

การศึกษาหลักพุทธธรรมของหมอดูที่ส่งเสริมศรัทธาของพุทธศาสนิกชน พบว่า ศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นคำที่มีรากศัพท์จากภาษาสันสกฤตและบาลี ในทางพระพุทธศาสนาไม่ได้หมายถึงแค่ความเชื่อแบบมโน แต่เป็นความเชื่อที่มีหลักเหตุผล พิจารณาด้วยปัญญาและเห็นประจักษ์ถึงความจริง ศรัทธานี้จึงเป็นพลังขับเคลื่อนให้ผู้ศรัทธาน้อมนำความดีไปปฏิบัติ ในพระพุทธศาสนา ศรัทธาถือเป็นอินทรีย์หรืออวัยวะสำคัญที่ครอบงำความไม่มีศรัทธา มีคุณสมบัติข่มขวัญกิเลสทั้งหลาย ทำให้จิตใจผ่องใส ไม่หมองมัว และเป็นฐานให้เกิดความตั้งใจในการปฏิบัติธรรม เช่น การรักษาศีล การให้ทาน และการฟังพระธรรมเทศนา คัมภีร์โบราณอย่างมิลินทปัญหายังอธิบายศรัทธาในสองลักษณะหลัก คือ สัมปสาทลักษณะ (ศรัทธาที่ทำให้จิตใจผ่องใส ข่มกิเลส) และสัมปักษ์นทลักษณะ (ศรัทธาที่มีแรงผลักดันให้มุ่งมั่นปฏิบัติธรรมจนบรรลุผล) ศรัทธาที่พระพุทธองค์ทรงสอนยังมี 4 ประการ คือ กัมมสัทธา (เชื่อในกรรม) วิปากสัทธา (เชื่อในผลของกรรม) กัมมัสสกาตาสัทธา (เชื่อว่าทุกชีวิตมีกรรมเป็นของตน) และ ตถาคตโพธิสัทธา (เชื่อในความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า) ศรัทธาเหล่านี้สร้างขึ้นจากการพินิจไตร่ตรอง และมีเหตุผลรองรับ การเชื่อมั่นในกรรมและผลของกรรมนี้ช่วยให้คนเข้าใจถึง

ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลที่ตามมา เป็นพื้นฐานสำคัญในการดำเนินชีวิตอย่างมีสติและจริยธรรม พระพุทธเจ้าทรงเป็นต้นแบบของศรัทธาที่แท้จริง เพราะพระองค์ทรงมีปัญญายิ่งใหญ่ บริสุทธิ์ใจ และมีเมตตาต่อสรรพสัตว์ การตรัสรู้ของพระองค์ชี้ทางให้เห็นความจริงที่ปราศจากมลทิน คำสอนที่พระองค์ทรงแสดงนั้นเต็มไปด้วยเหตุผลและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง จึงเป็นที่พึ่งและที่ยึดเหนี่ยวของผู้มีศรัทธาอย่างมั่นคง เมื่อรวมศรัทธาทั้ง 4 ประการนี้เข้าด้วยกัน ก็จะเห็นได้ว่าศรัทธาในพระพุทธศาสนาไม่ใช่เพียงความเชื่อแบบลอย ๆ แต่เป็นความเชื่อที่มีการพิจารณาไตร่ตรอง มีเหตุผลสนับสนุน และเป็นแรงผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางใจ และทางกายไปสู่ความสุขที่แท้จริง ศรัทธานี้จึงเปรียบเสมือนดวงไฟที่ส่องทางในความมืด นำพาสัตว์โลกให้พ้นจากความทุกข์ และก้าวเข้าสู่ความสงบสุขนิรันดร์ตามหลักธรรมแห่งพระพุทธองค์

3. นำเสนอบทบาทของหมอดูที่ส่งเสริมศรัทธาของพุทธศาสนิกชน

การนำเสนอบทบาทของหมอดูที่ส่งเสริมศรัทธาของพุทธศาสนิกชน พบว่า บทบาทของหมอดูในสังคมไทยไม่ได้เป็นเพียงผู้ทำนายเหตุการณ์ล่วงหน้าเท่านั้น หากแต่ยังมีศักยภาพในการชี้นำจิตใจมนุษย์ให้ดำเนินชีวิตอย่างมีสติและเข้าใจในหลักของธรรมะ หมอดูที่มีพื้นฐานความเข้าใจในพระพุทธศาสนา จะสามารถใช้ศิลปะแห่งการพยากรณ์ควบคู่ไปกับการแนะนำผู้คนให้เข้าถึง ศรัทธา 4 ได้อย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องกรรม อันเป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญยิ่งในพระพุทธศาสนา หมอดูที่เป็นพุทธศาสนิกชนย่อมเน้นย้ำให้ผู้เข้ารับการดูดวงเห็นว่า ทุกสิ่งในชีวิตล้วนเกิดจากกรรมที่ตนกระทำไว้ ไม่ว่าจะเป็นการกระทำทางกาย วาจา ใจ อันเรียกว่า กายกรรม วาจากรรม และมโนกรรม ซึ่งล้วนเป็นพลังแห่งการสร้างสรรค์หรือทำลายชีวิตทั้งสิ้น เมื่อหมอดูชี้ให้เห็นว่า กรรมดีจะให้ผลดี กรรมชั่วจะให้ผลชั่ว ผู้ฟังย่อมมีโอกาสเกิดความศรัทธาต่อหลักกรรม หรือกัมมสัทธาอย่างแท้จริง ความเข้าใจในผลของกรรม หรือวิปากสัทธา ก็เป็นอีกหนึ่งแก่นธรรมที่หมอดูสามารถนำเสนอได้ เช่น การชี้ให้เห็นว่า ความแตกต่างในชะตาชีวิตของผู้คน ไม่ได้เกิดจากโชคชะตาฟ้าลิขิต แต่เป็นผลของกรรมที่แต่ละคนได้สร้างไว้ในอดีต ไม่ว่าจะเป็นการได้เกิดในตระกูลสูงต่ำ การมีทรัพย์หรือความยากจน หรือแม้กระทั่งเรื่องของอายุขัย ล้วนเป็นผลแห่งวิบากกรรมที่สะท้อนถึงความยุติธรรมของธรรมชาติ ยิ่งไปกว่านั้น หมอดูยังสามารถสอดแทรกหลักกัมมัสสกาตาสัทธา คือ ความเชื่อมั่นว่ากรรมเป็นของตน กรรมเป็นมรดกของชีวิต ไม่มีใครสร้างกรรมแทนกันได้ การยอมรับว่าตนเองต้องรับผิดชอบต่อผลแห่งการกระทำของตนเอง จะเป็นจุดเริ่มต้นของการฝึกฝนจิตใจให้รู้จักความอดทน ไม่กล่าวโทษผู้อื่น และตั้งมั่นในการสร้างกรรมดีอันจะนำไปสู่ชีวิตที่ดีขึ้น เมื่อมีผู้คนเข้ามาถามไถ่เรื่องอนาคต หมอดูที่ยึดหลักธรรมย่อมไม่เพียงแต่ทำนาย แต่ยังชี้แนวทางการปฏิบัติ อาทิเช่น หากถามเรื่องหน้าที่การงาน หมอดูอาจกล่าวถึงความขยันหมั่นเพียร ความประหยัด ความรอบคอบ และการคบมิตรที่ดี ทั้งหมดล้วนเป็นปัจจัยแห่งความเจริญในชีวิตตามคำสอนของพระพุทธเจ้า เช่นเดียวกับเมื่อผู้คนถามเรื่องความรัก หมอดูที่มีธรรมย่อมอธิบายว่าความรักที่ดีต้องอาศัยกรรมดีร่วมกันทั้งในอดีตและปัจจุบัน ไม่ใช่เรื่องของโชคหรือพรหมลิขิตเพียงอย่างเดียว การสร้างความศรัทธาในพระพุทธศาสนาโดยผ่านการดูดวงนั้น ไม่ได้เป็นการเบี่ยงเบนจากหลักธรรมแต่อย่างใด หากแต่ถ้าเมื่อหมอดูมีเจตนาเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น และนำหลักธรรมมาอธิบายความจริงแห่งชีวิตให้ผู้ฟังเข้าใจอย่างลึกซึ้งแล้ว ย่อมเป็นการเสริมสร้างปัญญาให้กับสาธุชนอีกทางหนึ่ง ศรัทธาในพุทธธรรมจึงไม่ใช่ความเชื่อแบบไร้เหตุผล แต่เป็นศรัทธาที่ตั้งอยู่บนฐานของความเข้าใจในความจริงอันเป็นธรรมชาติ เช่น ความจริงเรื่องเหตุและผล ความจริง

ของการเปลี่ยนแปลง และความจริงของกรรม การส่งเสริมศรัทธา 4 ผ่านหมอดูจึงสามารถทำให้ผู้คนตื่นรู้ เข้าใจชีวิต และพัฒนาตนเองได้อย่างมีทิศทาง โดยไม่ต้องพึ่งพาอำนาจลี้ลับหรือเครื่องรางวัตถุมงคลแต่อย่างใด หมอดูที่มีศรัทธาในพระธรรม ย่อมทำหน้าที่เป็นครูทางธรรม ที่ซ่อนอยู่ในคราบของนักพยากรณ์ โดยเปลี่ยน ความสงสัย ความกลัว และความหวังของผู้คน ให้กลายเป็นปัญญาและความศรัทธาในหลักธรรมอันเป็นทาง แห่งความพ้นทุกข์ ทั้งในชาตินี้และชาติหน้า

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของหมอดูที่ส่งเสริมศรัทธาของพุทธศาสนิกชน” ตามแนวทาง วัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยผลวิจัยทำให้ทราบถึงสาระสำคัญของงานวิจัยเรื่องนี้ ซึ่งจะนำมาสู่ขั้นตอนการ อภิปรายผล ดังต่อไปนี้

1. หมอดูเป็นศาสตร์วิชาความรู้แขนงหนึ่งที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน และสาระสำคัญของศาสตร์ วิชาแขนงนี้ เป็นเรื่องของพยากรณ์ ทำนายอนาคต ทั้งนี้จึงอภิปรายได้ว่า หมอดูมีร่องรอยทางอารยธรรม เริ่มต้นในอารยธรรมเมโสโปเตเมีย แนวคิดคิดและศาสตร์แห่งหมอดู มีความผูกพันและเชื่อมโยงกับธรรมชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งแนวคิดในลักษณะมีอยู่ทั่วโลกและสืบเนื่ององค์ความรู้นี้มาถึงปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้อง กับงานวิจัยเรื่อง “การประยุกต์หลักพุทธสันติวิธีในการพยากรณ์ของนักโหราศาสตร์ไทย” ได้กล่าวว่า การ พยากรณ์คือ การทำนายอิทธิพลการเคลื่อนที่ของดวงดาว ดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ที่มีผลต่อโชคชะตาของ มนุษย์การพยากรณ์มุ่งอธิบายชาตาบุคคล บ้านเมือง การแพทย์ ธรรมชาติ การคลัง การให้ทุกข์ โดยหลักใหญ่ จะพยากรณ์เกี่ยวกับวาสนา ชีวิต คู่ครอง และอาชีพ เป็นต้น ลักษณะการพยากรณ์ คือ การอุปมา (Analogy) และ การอนุมาน (Reference) วิธีการพยากรณ์ได้แก่ตอนรับด้วยไมตรีจิต รักษาความลับ มีมารยาท ไม่ใช่คำ หยาบคาย มีความละเอียดรอบคอบ ไม่มีอคติหรือเข้าเต็มความล้มเหลว ไม่โอ้อวด (วัชรพ ทุมมานนท์, 2559) และสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “อิทธิพลของโหราศาสตร์ในสังคมและการเมืองไทย” ได้กล่าวว่า โหราศาสตร์ ดารงอยู่คู่สังคมไทยมายาวนานโดยเฉพาะบทบาทของโหราศาสตร์กับการเมืองการปกครอง นับตั้งแต่โบราณ กาล ชนชั้นปกครองของไทยต่างก็อาศัยความรู้ทางโหราศาสตร์ใน การคาดคะเนเหตุการณ์ และการดำรงชีวิต ประจำวัน ตั้งแต่การวางชัยภูมิที่ตั้งพระราชวังหรือการจัดวางรูปแบบกองทัพ การหาฤกษ์พามาที่เพื่อ กำหนดเวลาที่เหมาะสมในการทำพิธีกรรมหรือกิจกรรมทางการเมือง เช่น การขึ้นครองราชย์ เป็นต้น (สรชัย ศรีนิศานต์สกุล, 2563)

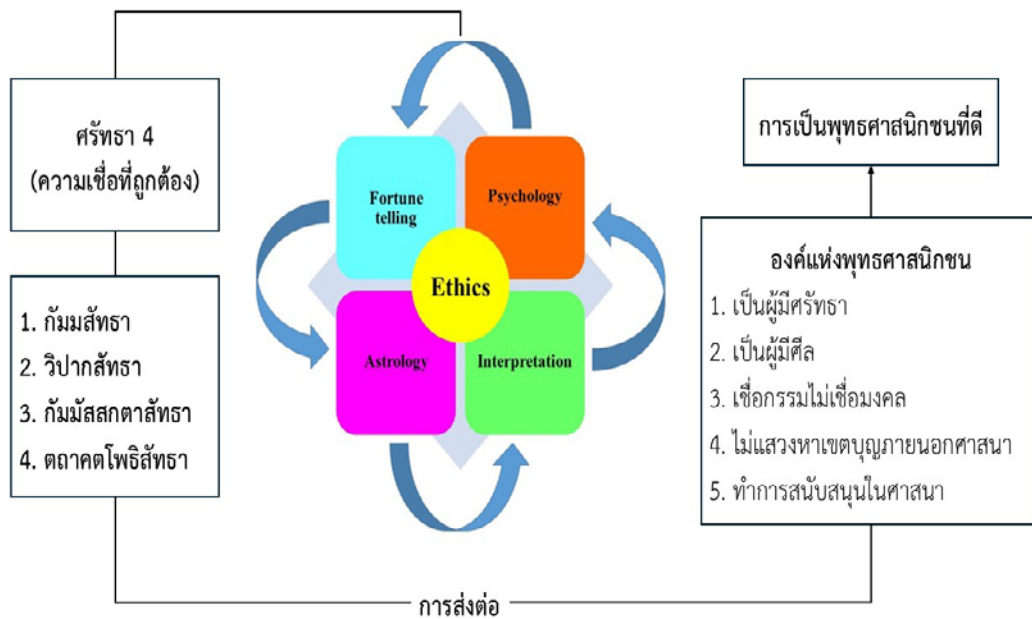
2. หลักพุทธธรรมที่จะสามารถส่งเสริมศรัทธาของพุทธศาสนิกชนได้นั้น เรียกว่า หลักศรัทธา อันได้แก่ กัมมสัทธา วิปากสัทธา กัมมัสสกตาสัทธา ตถาคตโพธิสัทธา ทั้งนี้จึงอภิปรายได้ว่า หลักศรัทธาเป็นตัวเชื่อมโยง ในเกิดศรัทธาเบื้องต้น ซึ่งเป็นจะนำมาสู่ความเข้าใจที่ถูกต้อง และการปฏิบัติที่ถูกต้อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย เรื่อง “วิเคราะห์ปรากฏการณ์ความศรัทธาของคนไทยตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท” ได้กล่าวว่า กระบวนการ เกิดศรัทธาในพระพุทธศาสนาสามารถจำแนกได้ 3 ระดับ เรียงโดยลำดับได้ดังนี้ (1) ระดับการเข้าสู่ศรัทธาใน เบื้องต้นโดยใช้หลักโยนิโสมนสิการชี้วัดข้อเท็จจริงมีปรากฏในเกสปุตตสูตร (2) ระดับการใช้เหตุผลโดยใช้หลัก ตรรกะชี้วัดข้อเท็จจริงมีปรากฏในอริยสัจ 4 และ (3) ระดับปัญญาโดยใช้หลักไตรสิกขาฝึกอบรมพัฒนาจิต

เพื่อให้เกิดความรู้ที่ถูกต้องมีปรากฏในศรัทธา 4 (ธราทิพย์ ต้นชมภู, 2563) และสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับความเชื่อของสังคมไทยตามหลักกาลามสูตร” ได้กล่าวว่า หลักความเชื่อที่ถูกต้องและเหมาะสม ควรที่จะต้องมีตัวช่วยทำให้เกิดความชัดเจน เพื่อเป็นส่วนเสริมสร้างความเชื่อมั่นให้กับคนในสังคมไทยในปัจจุบัน คือ หลักสติ โยนิโสมนสิการและปัญญา เป็นส่วนเสริมสร้างสนับสนุนความเชื่อมั่นของหลักของกาลามสูตร เป็นปัจจัยที่เอื้อประโยชน์ต่อการตัดสินใจที่จะเชื่อต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ เป็นการคิดในเชิงวิจารณ์หรือการประเมินและการตัดสินใจเรื่องราวก่ที่เกิดขึ้น ที่เกิดมีข้อสงสัย หรือมีข้อโต้แย้ง แล้วพยายามแสวงหาคำตอบที่มีความสมเหตุและสมผลเพื่อสนับสนุนความเชื่อนั้น ๆ ด้วยเหตุนี้เอง จะเป็นสร้างสังคมแห่งสัมมาทิฐิ เป็นสังคมแห่งความความเชื่อกำกับด้วยปัญญา มีความเชื่อ มีเหตุมีผล ไม่มั่งงาย สามารถอยู่ในสังคมแห่งการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วนี้ได้อย่างมีความสุข (พระสุทศวัฒน์ จรณเมธี (हनุนสูวัฒน์กุล), 2564)

3. บทบาทของหมอดูที่ส่งเสริมศรัทธาของพุทธศาสนิกชน กล่าวคือ ตัวหมอดูเป็นผู้การปฏิบัติตามหลักจรรยาบรรณ และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้เกิดความเข้าใจ ทั้งนี้ก็ปรายผลได้ว่า เมื่อหมอดูเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี และความเข้าใจในหลักคำสอนพระพุทธศาสนาแล้ว หมอดูจึงสามารถแนะนำบุคคลทั่ว และพุทธศาสนิกชนให้สามารถนำองค์ความรู้ในทางพระพุทธศาสนาไปสู่การปฏิบัติ เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักโหราศาสตร์ตามแนวพระพุทธศาสนา” ได้กล่าวว่า การประยุกต์ใช้คำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับหลักโหราศาสตร์ พบว่า โหราจารย์ใช้หลักโหราศาสตร์ผสมผสานหลายสาขา และประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมและหลักจิตวิทยาประกอบการทำนาย เช่น กฎแห่งกรรม ศรัทธา 4 กาลามสูตร กุศลกรรม อกุศลกรรม ปฏิจจสมุปบาท การใช้หลักกัลยาณมิตรและพรหมวิหาร 4 เพื่อให้การสงเคราะห์และแนะนำให้ผู้รับคำทำนายปฏิบัติตนในเรื่องการให้ทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา การนำหลักคำสอนพระพุทธศาสนาในการประยุกต์ใช้กับหลักโหราศาสตร์ของโหราจารย์ คือ การแนะนำใช้ประชาชนเลี้ยงชีพที่สุจริต ดำเนินชีวิตโดยไม่ประมาท คุณค่าของโหราศาสตร์ ได้แก่ การวางแผนการดำเนินชีวิต การสร้างขวัญกำลังใจ การให้คำปรึกษา การเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ และประโยชน์ของวิชาโหราศาสตร์ คือ การทำให้มีความเข้าใจตนเองและผู้อื่น การดำรงชีพอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม ความเข้าใจเรื่องกฎแห่งกรรม และความเพียรพยายามด้วยตนเอง (พระครูสุภัทรวชิรานุกูล, 2563)

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิเคราะห์บทบาทของหมอดูที่ส่งเสริมศรัทธาของพุทธศาสนิกชน พร้อมข้อคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ ทำให้ทราบว่า บทบาทของหมอดู เป็นการอาศัยศาสตร์วิชาการองค์ความรู้ที่ความเกี่ยวเนื่องกัน 4 อย่าง คือ การทำนายดวงชะตา การตีความปรากฏการณ์ โหราศาสตร์ และจิตวิทยา โดยเป็นการดำเนินการภายใต้กรอบที่ว่า จรรยาบรรณ และนำไปสู่ขั้นตอนอีกอย่างหนึ่ง ที่เรียกว่า การศึกษาหลักธรรม การทำความเข้าใจในหลักศรัทธา 4 พร้อมทั้งสามารถถ่ายทอดหลักการนั้น ไปสู่พุทธศาสนิกชนให้เกิดศรัทธา และน้อมนำคำสอนมาปฏิบัติ เพื่อการเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี ซึ่งสามารถสรุปออกมาเป็นแผนภาพ ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1: บทบาทของหมอดูที่ส่งเสริมศรัทธาของพุทธศาสนิกชน

สรุป

บทบาทของหมอดูในสังคมไทยไม่ได้เป็นเพียงผู้ทำนายเหตุการณ์ล่วงหน้าเท่านั้น หากแต่ยังมีศักยภาพในการชี้นำจิตใจมนุษย์ให้ดำเนินชีวิตอย่างมีสติและเข้าใจในหลักของธรรมะ หมอดูที่มีพื้นฐานความเข้าใจในพระพุทธศาสนา จะสามารถใช้ศิลปะแห่งการพยากรณ์ควบคู่ไปกับการแนะนำผู้คนให้เข้าถึง ศรัทธา 4 ได้อย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องกรรม อันเป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญยิ่งในพระพุทธศาสนา หมอดูที่เป็นพุทธศาสนิกชนย่อมเน้นย้ำให้ผู้เข้ารับการดูดวงเห็นว่า ทุกสิ่งในชีวิตล้วนเกิดจากกรรมที่ตนกระทำไว้ ไม่ว่าจะเป็นการกระทำทางกาย วาจา ใจ อันเรียกว่า กายกรรม วาจากรรม และมโนกรรม ซึ่งล้วนเป็นพลังแห่งการสร้างสรรค์หรือทำลายชีวิตทั้งสิ้น เมื่อหมอดูชี้ให้เห็นว่า กรรมดีจะให้ผลดี กรรมชั่วจะให้ผลชั่ว ผู้ฟังย่อมมีโอกาสเกิดความรู้สึกศรัทธาต่อหลักกรรมหรือกัมมสังขารอย่างแท้จริง ความเข้าใจในผลของกรรม หรือวิปากสังขาร ก็เป็นอีกหนึ่งแก่นธรรมที่หมอดูสามารถนำเสนอได้ เช่น การชี้ให้เห็นว่า ความแตกต่างในชะตาชีวิตของผู้คน ไม่ได้เกิดจากโชคชะตาฟ้าลิขิต แต่เป็นผลของกรรมที่แต่ละคนได้สร้างไว้ในอดีต ไม่ว่าจะเป็นการได้เกิดในตระกูลสูงต่ำ การมีทรัพย์หรือความยากจน หรือแม้กระทั่งเรื่องของอายุขัย ล้วนเป็นผลแห่งวิปากกรรมที่สะท้อนถึงความยุติธรรมของธรรมชาติ ยิ่งไปกว่านั้น หมอดูยังสามารถสอดแทรกหลักกัมมัสสกตาสังขาร คือ ความเชื่อมั่นว่ากรรมเป็นของตน กรรมเป็นมรดกของชีวิต ไม่มีใครสร้างกรรมแทนกันได้ การยอมรับว่าตนเองต้องรับผิดชอบต่อผลแห่งการกระทำของตนเอง จะเป็นจุดเริ่มต้นของการฝึกฝนจิตใจให้รู้จักความอดทน ไม่กล่าวโทษผู้อื่น และตั้งมั่นในการสร้างกรรมดีอันจะนำไปสู่ชีวิตที่ดีขึ้น เมื่อมีผู้คนเข้ามาถามไถ่เรื่องอนาคต หมอดูที่ยึดหลักธรรมย่อมไม่เพียงแต่ทำนาย แต่ยังชี้แนะทางการปฏิบัติ อาทิเช่น หากถามเรื่องหน้าที่การงาน หมอดูอาจกล่าวถึงความขยันหมั่นเพียร ความประหยัด ความรอบคอบ และการคบมิตรที่ดี ทั้งหมดล้วนเป็นปัจจัย

แห่งความเจริญในชีวิตตามคำสอนของพระพุทธเจ้า เช่นเดียวกับเมื่อผู้คนถามเรื่องความรัก หมอคูที่มีธรรมย่อมอธิบายว่าความรักที่ดีต้องอาศัยกรรมดีร่วมกันทั้งในอดีตและปัจจุบัน ไม่ใช่เรื่องของโชคหรือพรหมลิขิตเพียงอย่างเดียว การสร้างความศรัทธาในพระพุทธศาสนาโดยผ่านการดูดวงนั้น ไม่ได้เป็นการเบี่ยงเบนจากหลักธรรมแต่อย่างใด หากแต่ว่าเมื่อหมอคูมีเจตนาเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น และนำหลักธรรมมาอธิบายความจริงแห่งชีวิตให้ผู้ฟังเข้าใจอย่างลึกซึ้งแล้ว ย่อมเป็นการเสริมสร้างปัญญาให้กับสาธุชนอีกทางหนึ่ง ศรัทธาในพุทธธรรมจึงไม่ใช่ความเชื่อแบบไร้เหตุผล แต่เป็นศรัทธาที่ตั้งอยู่บนฐานของความเข้าใจในความจริงอันเป็นธรรมชาติ เช่น ความจริงเรื่องเหตุและผล ความจริงของการเปลี่ยนแปลง และความจริงของกรรม การส่งเสริมศรัทธา 4 ผ่านหมอคูจึงสามารถทำให้ผู้คนตื่นรู้ เข้าใจชีวิต และพัฒนาตนเองได้อย่างมีทิศทาง โดยไม่ต้องพึ่งพาอำนาจลี้ลับหรือเครื่องรางวัตถุมงคลแต่อย่างใด หมอคูที่มีศรัทธาในพระธรรม ย่อมทำหน้าที่เป็นครูทางธรรมที่ซ่อนอยู่ในคราบของนักพยากรณ์ โดยเปลี่ยนความสงสัย ความกลัว และความหวังของผู้คน ให้กลายเป็นปัญญาและความศรัทธาในหลักธรรมอันเป็นทางแห่งความพ้นทุกข์ ทั้งในชาตินี้และชาติหน้า

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของหมอคูที่ส่งเสริมศรัทธาของพุทธศาสนิกชน” เป็นงานวิจัยที่ทำให้ทราบทุกแนวคิดทฤษฎี ประวัติความเป็นมาของหมอคู รวมถึงศาสตร์วิชาการพยากรณ์ต่างที่เป็นบทบาทและเครื่องมือสำคัญในการพยากรณ์ หรือทำนายดวงชะตา ผู้วิจัยพึงเห็นว่างานวิจัยเล่มนี้มีประโยชน์ จึงมีความต้องการที่จะเสนอแนะแนวทาง ดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ศาสตร์แห่งการพยากรณ์แม้จะยังไม่สามารถพิสูจน์ผลด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ได้อย่างสมบูรณ์ แต่ในบริบทสังคมไทย หมอคูกลับมีบทบาทสำคัญในฐานะที่พึ่งทางใจ และผู้ชี้แนะทิศทางชีวิต โดยเฉพาะเมื่อหมอคูผสมผสานการพยากรณ์กับหลักพุทธธรรมบวกและจรรยาบรรณที่มีอยู่อย่างเหมาะสม เช่น การใช้หลักศรัทธา 4 อันเป็นรากฐานของความเชื่อที่ถูกต้องและมีเหตุผล สอดคล้องกับวิถีของพุทธศาสนิกชนที่แสวงหาความเข้าใจในชีวิตผ่านเหตุผลและการพัฒนาจิตใจอย่างเป็นระบบ จึงควรส่งเสริมมาตรฐานจรรยาบรรณของวิชาชีพหมอคู จัดให้มีแนวทางจรรยาบรรณวิชาชีพหมอคูอย่างชัดเจน โดยยึดหลักพุทธธรรม ได้แก่ สัมมาทิฐิ สัมมาวาจา และสัมมาอาชีวะ เพื่อควบคุมไม่ให้หมอคูให้คำพยากรณ์ที่สร้างความหลงเชื่อแบบมกมาย หรือซ้ำเติมจิตใจของผู้มารับคำทำนาย โดยเฉพาะในภาวะเปราะบางทางอารมณ์ ส่งเสริมการอบรมหมอคูให้มีความรู้พื้นฐานในหลักพุทธธรรม สมาคมโหรแห่งประเทศไทยควรจัดหลักสูตรอบรมหรือเวิร์กช็อปให้หมอคูที่ประสงค์จะปฏิบัติงานในเชิงสร้างสรรค์ มีความเข้าใจในหลักศรัทธา 4 (กัมมสัทธา, วิปากสัทธา, กัมมัสสกตาสัทธา, ตถาคตโพธิสัทธา) และหลักธรรมอื่น ๆ ที่ช่วยส่งเสริมความเข้าใจในเหตุและผลของชีวิต เพื่อนำไปใช้ประกอบการให้คำแนะนำอย่างถูกต้องและเป็นธรรม ส่งเสริมหมอคูให้ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาทางจิตใจในสังคมไทย เปิดพื้นที่สาธารณะให้หมอคูที่มีจรรยาบรรณสูง มีความรู้ด้านธรรมะ ทำหน้าที่คล้ายนักจิตวิทยาเชิงพุทธ ซึ่งอาจเป็นการร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน และองค์กรพัฒนาสังคม เพื่อเป็นที่พึ่งทางใจแก่

ประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนและคนวัยทำงานที่ต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนในชีวิต จัดตั้งสมาคมวิชาชีพ หมดจดตามแนวทางพุทธธรรม ควรมีการจัดตั้งสมาคมหมดจดที่ยึดหลักพุทธศาสนา เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพหมดจด และคัดกรองผู้ประกอบการวิชาชีพที่มีเจตนาดีต่อสังคม เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในสาธารณชนว่าหมดจดคือกลุ่มผู้ที่มีจิตสำนึกดีและเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนศีลธรรมในสังคม และสุดท้ายควรส่งเสริมการวิจัยเพิ่มเติมในมิติพุทธวัฒนธรรมของหมดจด หน่วยงานด้านวิจัยควรสนับสนุน การศึกษาบทบาทของหมดจดในเชิงวัฒนธรรม สังคม และจิตวิทยา โดยเฉพาะการบูรณาการหลักพุทธธรรมใน การพยากรณ์ เพื่อให้เข้าใจพฤติกรรมความเชื่อในบริบทไทยอย่างลุ่มลึก และพัฒนาแนวทางส่งเสริมศรัทธา อย่างมีเหตุผล

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของหมดจดที่ส่งเสริมศรัทธาของพุทธศาสนิกชน” ทำให้ผู้วิจัยทราบว่า หมดจดในบริบทไทยมีบทบาททั้งในฐานะผู้พยากรณ์และที่พึ่งทางจิตใจ โดยเฉพาะเมื่อหมดจดมีความเข้าใจและ ยึดมั่นในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และการผสมผสานระหว่างศาสตร์แห่งการพยากรณ์กับหลักพุทธธรรม ไม่เพียงช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือให้กับหมดจดเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือส่งเสริมศรัทธาที่มีเหตุผลและนำไปสู่ การพัฒนาตนเองของพุทธศาสนิกชนอย่างแท้จริง ด้วยเหตุนี้ การวิจัยในอนาคตจึงควรขยายขอบเขตและ เจาะลึกประเด็นที่เกี่ยวข้องมากยิ่งขึ้น

- 2.1 ศึกษาผลกระทบเชิงจิตวิทยาจากการดูดวงภายใต้หลักพุทธธรรม
- 2.2 ศึกษาบทบาทของหมดจดในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณ เชิงพุทธ
- 2.3 การพัฒนากรอบจริยธรรมของหมดจดตามแนวพระพุทธศาสนา

บรรณานุกรม

- ธาราทิพย์ ต้นชมภู. (2563). *วิเคราะห์ปรากฏการณ์ความศรัทธาของคนไทยตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท*.
วิทยานิพนธ์ปริญญาศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระครูสุภัทรวชิรานุกุล. (2563). การประยุกต์ใช้หลักโหราศาสตร์ตามแนวพระพุทธศาสนา. *วารสารพุทธ
ศาสตร์ศึกษา*. 11(2), 410-426.
- พระสุทนต์ วรรณเมธี (หนุณสุวัฒน์กุล). (2564). *ศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับความเชื่อของสังคมไทยตามหลักกา
ลามสูตร*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ไพโรจน์ รุจิณชัยกุล. (2524). *การศึกษาปัญหาสุขภาพจิตของผู้มารับบริการจากหมดจด: ศึกษาเฉพาะกรณีผู้
มารับบริการจากหมดจดของสมาคมโหราศาสตร์แห่งประเทศไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคม
สงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2557). *พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์.
- วัชพร ทูมมานนท์. (2558). *การประยุกต์หลักพุทธสันติวิธีในการพยากรณ์ของนักโหราศาสตร์ไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สรชัย ศรีนิศานต์สกุล. (2563). *อิทธิพลของโหราศาสตร์ในสังคมและการเมืองไทย*. คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- อาร์นี โคแซด. (2567). *Buddhism 101 พระพุทธศาสนา 101*. แปลโดย ชลลดา ไพบูลย์สิน. กรุงเทพฯ: แอร์โรว์.